

Ladyk türkmen begligi

Category: Kitapcy,Taryhy makalalar

написано kitapcy | 23 январа, 2025

Ladyk türkmen begligi LADİK BEYLİĞİ (1261-1403)

I. Lâdik Beyliği'nin Kuruluşu

Cengiz Han'ın büyük harekâtı sonucu Moğolların önünden kaçan kalabalık Türkmen boyları doğu yönünden Anadolu'ya girip, muhtemelen 1243'deki Köseadağ Savaşı'ndan sonra Anadolu'nun daha emin kısmı olan Akdeniz-Batı Karadeniz arasındaki bölgelere kaydılar. Moğolların Anadolu'da hâkimiyetlerini kurmalarından sonra bulundukları bölgelerde onlara karşı büyük isyan hareketlerinde bulundular. Bu dönemde yaklaşık 200.000 çadırılık büyük bir Türkmen gurubu Denizli, Köyceğiz ve Uşak bölgesine yerleşti. Bunların başında Mehmet adında bir bey ile kardeşi İlyas, damadı Ali, akrabaları Sevinç ve Salur beyler bulunmaktaydı. Mehmet Bey, yerleştiği bu bölgede bir uç beyi olarak Bizans'a karşı Selçuklu Devleti'nin sınırlarını korumaya başladı.[1]

Denizli ve çevresine yerleşen bu kalabalık Türkmen topluluğu ve başındaki beyleri Mehmet'in bu dönemdeki siyasi faaliyetleri hakkında epeyi bilgimiz bulunmaktadır. Buna göre, Sultan II. Keykâvus'un Moğollarla mücadelesine sıcak bakmakla birlikte, annesi Rum olan sultanın, sonradan beylerbeyi tayin ederek yanına aldığı dayılarının nahoş hareketlerini hoş karşılamayan Mehmet Bey, bu hükümdarı 1256 sonlarında Antalya-Alanya arasında bir yerde bozguna uğratmaktan çekinmemişti.[2] Yine aynı hükümdarın Denizli'yi Bizanslılara bırakma kararı Türkmenleri çok kızdırmış, 1257'de bölgeye gelen bir Bizans garnizonu tutunamayarak geri çekilmek zorunda kalmıştı.[3]

Bu sırada Selçuklu Devleti'nin içinde bulunduğu sonu gelmez karışıklıklar neticesinde harekete geçen Mehmet Bey, Moğol hükümdarı Hulâgû'ya elçi göndererek, tâbiyetini bildirip, Han'a bağlı bir uç beyliği olarak tanınmasını istedi. Bunu olumlu karşılayan Hulâgû, Kulşar adlı şahnesini göndererek,

Mehmet Bey'i Denizli, Honaz ve Dalaman yörelerinin beyi olarak tanıdı (659/1261).[4] Böylece Lâdik Beyliği, Selçuklu sonrası Anadolu Türkmen beyliklerinin ilki olarak Denizli ve yöresinde resmen kurulmuş oldu.

Moğollarla ilişkilerine dikkat eden Mehmet Bey, 1261 yılında Moğollarla birlikte harekete geçen Kılıç Arslan ve Muineddîn Pervâne'nin ordusuna karşı savaşı Keykâvus'a yardım etmedi.[5] Yine de Moğollara tam bir güven veremedi. Moğolların istediği, kendilerine itaat edecek ve isteklerini yapacak bir Türkmen beyi görüntüsü verememekteydi. Muineddîn Pervâne'nin isteği üzerine uç beldelerinin hesabını vermek üzere Kayseri'ye giderken hayatından pek emin olamadığı için Konya'ya uğrayıp Mevlânâ'dan yardım istemişti. Bu sayede Sultan IV. Kılıç Arslan ile Muineddîn Pervâne'nin hışmından kurtulabilmişti.[6]

Kaynakların açıkça belirtmemesine rağmen, Mehmet Bey, Moğolların hâkimiyetlerine karşı isyan hareketine kalkışmıştı.[7] Reşîdeddîn'in belirttiğine göre, Çataklarla birleşerek Erzincan'dan Sinop'a, Antep'e kadar uzanan geniş bir bölgede tahribatlarda bulunduktan sonra müttefikleri ile arası açılmış ve ittifakları dağılmıştı. Bunun üzerine Emîr Sutay'ın oğlu Togay Noyan Anadolu'ya girerek bunları tenkil etmişti.[8]

Muhtemelen bu olaydan sonra Mehmet Bey'i nezdine çağıran Hulâgû, onun gelmemesi üzerine kızarak Mehmet Bey'in üzerine yürünmesi emrini verdi (660/ 1262). Bu güçlü Türkmen beyini yenmenin kolay olmayacağı görülerek, Mehmet Bey'in damadı Ali Bey'e bir takım taahhütlerde bulunulup, kendisine bağlı güçlerle Sultan Kılıç Arslan'a katılması sağlandı. Mehmet Bey, Dalaman yakınlarında yapılan savaşta yenilgiye uğradı ve dağlara çekilmek zorunda kaldı. Bir müddet sonra aman talebinde bulundu. Bu isteği kabul edilmesine rağmen, sonradan fikir değiştirildi ve kardeşi İlyas Bey, Salur Bey ve diğer Türkmen beyleri ile birlikte Uluborlu'da idam edildi. Ali Bey ise, hizmetlerine karşılık olarak Lâdik Beyliği'nin başına getirildi.[9]

Ali Bey'in iktidarda olduğu 1262-1278 yılları arasında Lâdik

Beyliği Selçuklulara bağlı olarak varlığını sürdürdü. O, Selçukluların batıdaki en büyük uç emîri (emîr-i buzurg) idi.[10] Dönemi hakkında bilgi sahibi olmamakla birlikte, iktidarının nasıl sona erdiğini biliyoruz. Ali Bey'in 1277 yılında yaşanan Cimri isyanına destek verdiği görölmektedir. Sâhib-i Dîvan Şerefeddîn Hârûn bu isyanı bastırdıktan sonra Selçuklu sultanı III. Gıyaseddîn Keyhusrev Uluborlu'ya gelip, diğeri Türkmenlere gözdağı vermek için Ali Bey'i tutuklatarak Karahisar kalesinde hapsedtirdi. O, bu duruma fazla dayanamayarak, korku ve üzüntüden hayatını kaybetti (1278) .[11]

II. Fetret Devri

Cimri isyanının bastırılmasından bir müddet sonra Denizli ve çevresi Germiyoğulları'ndan Alişir'in torunu Bedreddîn Murad'ın eline geçti. Bu şehir, Türkmenlerin kontrol altında tutularak, uç Türkmenlerinin ayaklanmalarına katılmalarını önlemek amacıyla, Cimri isyanından az önce Batı Anadolu'ya gelerek Kütahya ve çevresine yerleşen Germiyoğulları'na iktâ edilmiş[12] veyahut Germiyoğulları mevcut durumdan yararlanarak Bedreddîn Murad vasıtasıyla burayı işgal etmişti. Germiyanlı hâkimiyeti dönemi 1278-1289 yılları arasında 11 yıl sürdü. Bu dönemin ancak sonları hakkında kaynaklarda bilgi bulabilmekteyiz. Buna göre, Karamanoğulları ve Eşrefoğulları'nın Moğol sömürü ve baskısına karşı isyan etmelerinden sonra Moğol hanı Geyhatu'nun emriyle Sultan II. Mesud ve vezir Fahreddîn Sâhip Ata Moğollarla birlikte Karaman yörelerine saldırıp, tahribatlarda bulundular. Zor durumda kalan Karaman ve Eşrefoğulları beyleri Konya'ya gelerek sultan ile görüşüp ondan af dilediler. 29 Cemaziyelâhir 687/2 Ağustos 1288 tarihinde Bedreddîn Murad ile Germiyan beyleri Konya'ya giderek barış yaptılar.[13] Kaynakta açıkça belirtilmemesine rağmen, Germiyoğulları'nın ve Bedreddîn Murad'ın diğeri isyancı Türkmen beylikleriyle birlikte hareket ettikleri görölmektedir.

Bu barış dönemi kısa sürdü ve Fahreddîn Kazvînî'nin Selçuklu

Devleti'ne vezir olarak gönderilmesi üzerine, bu duruma tepki gösteren uçta bulunan Türkmen beylikleri tekrar ayaklandılar. Denizli yakınlarında Günüler denilen bir köyde isyancı Germiyanlılar ile Moğol ordusu karşılaştı ve Türkmenler yenildiler. Bedreddîn Murad ve askerlerinin büyük kısmı savaş meydanında öldürüldü (14 Cemaziyevvel 688/6 Haziran 1289). Denizli'nin yönetimi ise, Fahreddîn Sâhîp Ata'nın kızımdan olan küçük torununun eline geçti.[14]

Lâdik Beyliği'nin Sâhîp Ata'nın torununun yaklaşık iki yıl süren hâkimiyet dönemi sırasındaki durumu hakkında pek fazla bilgiye sahip değiliz. Ancak bölgede Moğol hâkimiyetine karşı yürütölen Türkmen ayaklanmaları sebebiyle devamlı bir savaş ortamı yaşandığını görebiliyoruz. Bu dönemde Geyhatu'nun Anadolu'ya gelerek vergi düzenini yeniden tertipleyip geri dönmesinden sonra Karamanoğulları tekrar ayaklandılar ve Konya'yı yağmaladılar. Ancak Moğolların harekete geçtiklerini duyduktan sonra buradan ayrıldılar. Birkaç gün sonra sultanın durumu yatıştırıcı bir ferman çıkartması üzerine kargaşalık geçici bir süre için durdu. Ancak, Moğollardan ses seda çıkmaması üzerine Türkmenler tekrar harekete geçerek Konya'ya saldırıp, yağmaladılar. Bunun üzerine Denizli'de hâkim olan Fahreddîn Sâhîp Ata'nın torunu Selçuklular tarafından yardıma çağırıldı. Bu zat Selçuklu güçleriyle birlikte hareket ederek Konya'yı Türkmenlerin saldırılarından kurtardı.

Bir müddet sonra Karamanlıların tekrar faaliyete geçmesi üzerine sultan durumu Geyhatu'ya bildirdi. Karamanlılara oldukça kızmış olan Geyhatu büyük bir orduyla derhal Anadolu'ya hareket etti. Ordusunu iki kola ayırarak bir kolunu Akşehir'e gönderirken, diğör kısmını da yanına alarak bizzat Karamanlılar üzerine yürüdü. Konya Ereğlisi'ni yağmalayıp, çevresindeki köyleri tahrip ettikten sonra 19 Zilkâde 690/14 Kasım 1291 tarihinde Larende şehrini ele geçirdi. Dağlara çekilen Karamanlıların peşine askerlerini yollayarak onları takip ettirdi. Buradaki tahribatını yeterli görerek Eşrefoğulları topraklarına girdi ve Beyşehir ile çevresini de aynı akıbete uğrattı (16 Zilhicce 690/10 Aralık 1291). Eşrefoğulları topraklarını tahrip ettikten sonra Denizli

üzerine yürüdü. Halkın Moğolların korkusundan kale kapılarını kapatmaları üzerine sinirlenerek şehri ok yağmuruna tutturduktan sonra şiddetli bir saldırıyla zaptetti ve 3 gün boyunca yağmalatarak, halkını kılıçtan geçirtti (29 Zilhicce 690/23 Aralık 1291). Buradan Menteşe topraklarına girerek, orayı da tahrip ettikten (Muharrem 691/24 Aralık 1291-23 Ocak 1292) sonra esirleri ve ganimetleriyle birlikte Kayseri'ye gitti (13 Safer 691/6 Şubat 1292) ve oradan da Konya'ya geçti.[15]

Bu olaylar, Selçuklulara ve dolayısıyla de Moğollara tâbi olan Sâhip Ata'nın torununun Denizli'deki hâkimiyetinin 1291 yılından önce sona erdiğini göstermesi açısından önemlidir. Sâhip Ata'nın torunu Denizli'deki hâkimiyetini devam ettiriyor olsaydı muhakkak ki burası Moğollar tarafından saldırıya uğramayacaktı.

III. Lâdik Beyliği'nin Gelişmesi

Bu dönemin bariz siması Ali Bey'in oğlu Şucâeddîn İnânç Bey, muhtemelen 1291-1335 yılları arasında beyliğin başındaydı. Onun hayatı ve siyasî faaliyetleri hakkında fazla bilgiye sahip değiliz. İbn Batûta 1332'de onu ziyaret ettiğinde çok yaşlı olmadığı görülüyor. Zira, bir Ramazan bayramında askerleri ve âhilerle birlikte dinî ve an'anevî bir takım ibadet ve ziyaretleri yerine getirmekte güçlkle karşılaşmamıştı.[16] Buna bakarak yaşının en fazla 60 civarında ve kendisinin de oldukça dinç olduğunu söylememiz mümkündür. Şu halde, 1278'de babası Ali Bey'in yakalanıp, hapsedildiğinde onun ve kardeşi Togan Paşa'nın henüz küçük olduklarını tahmin edebiliriz. Dolayısıyla, beyliğin başına geçip toparlayamamış, ancak 1290'lara doğru yaş ve tecrübe olarak belirli bir olgunluğa ulaştıktan sonra bunu başarabilmişti.

İnânç Bey'in beyliğin başında bulunduğu yaklaşık yarım asırlık dönem Moğol hâkimiyeti devri olarak vasıflandırılmalıdır. Nitekim, Bizans tarihçisi Nikephoros Gregoras, 1300-1310 yılı dolaylarında Batı Anadolu'da ortaya çıkan Türk beyliklerinin

arasında Lâdik Beyliği'ni saymamaktadır.[17] Bu durumda, beyliğin bu tarihler arasında istiklâlini kazanamadığı ve Moğolların hâkimiyeti altında bulundukları görülmektedir. Zira, İlhanlı veziri Reşîdeddîn'in oğullarından birisi olan Hoca Mecdeddîn, Moğolların Batı Anadolu'da kendilerine merkez edindikleri anlaşılan Denizli'de 1298'de işraf olarak görev yapmaktaydı.[18] Onun bu görevi bir müddet devam ettirdikten sonra azledildiği, Olcayto Han zamanında (1304-1317) tekrar aynı göreve tayin edildiği görülmektedir.[19] Babasının kendisine yazdığı mektuptan anlaşıldığına göre, onun buradaki görevi, Anadolu ve çevresindeki İlhanlı Devleti'ne bağlı ülkelerden gelecek vergileri tahsil ederek, bunları Han'a göndermektir.[20] Böyle önemli bir görevin yürütülmesi için Denizli'nin merkez seçilmiş olması, Moğolların buraya hâkim olmaları için yeterli sebeptir. Moğol hâkimiyetinin fiili olarak Ebû Said Han'ın 1335 yılında ölümüne kadar devam ettiğini söylememiz mümkündür. Sonraki dönemde ise, bir parçalanma ve yıkılma dönemine giren İlhanlı Devleti kendi iç meseleleri ile meşgul olduğu için, bu ilişkiler sadece vergi alınması şeklinde bir müddet daha sürdü. Ama Moğolların bölgedeki fiili uygulamaları ortadan kalktı.

İnanç Bey'in iktidarının ortalarına doğru İlhanlıların Anadolu'daki genel valisi Emîr İrincin'in halka yaptığı baskı ve zulümler sonucunda Türk beylikleri hemen isyan bayrağını kaldırdılar. Harekete geçen Karamanoğulları Konya'yı işgal ettiler. Bunun üzerine Olcaytu Han, isyanları bastırması için Emîr Çoban'ı büyük bir orduyla Anadolu'ya gönderdi (1314). Karabük ovasına gelerek ordugâhını kuran Emîr Çoban, çevrede bulunan bütün Türk beylerine haberler yollayarak Moğol hanına itaat etmelerini ve bunu göstermek için de kendi yanına gelmelerini bildirdi. Moğollara boyun eğmek zorunda kalan bütün Batı Anadolu Türk beyleri Emîr Çoban'ın ordugâhına değerli hediyelerle birlikte gelerek Olcaytu Han'a itaatlerini sundular. Bu olayı anlatan Aksarayî, Moğol komutanının davetine icabet eden Türk beyliklerini şu şekilde sıralamaktadır: Hamidoğulları, Eşrefoğulları, Sâhipataoğulları, Germiyanogulları ile çevresindeki kaleler ve

Candaroğulları.[21] Burada İnançoğulları'ndan bahsedilmemesinin sebebi, bu beyliğin Moğol hâkimiyeti altında bulunduğundan dolayı olsa gerektir.

Yine bu olaydan bir müddet sonra İlhanlı Devleti'nin en kudretli kişisi haline gelen Emîr Çoban, Anadolu'da geçici bir süre için asayişî sağladıktan sonra oğlu Timurtaş'ı buraya vali olarak gönderdi (1317). İlkbahar başlarında gelip Kayseri'ye yerleşen Timurtaş, başta vezirlik makamı olmak üzere, maliye ve diğer yönetim kademelerinde yeni atamalarda bulunarak devlet içerisinde tam bir nizam ve disiplini sağladıktan sonra İslâmî kurallar çerçevesinde, Ebû Said'den bağımsız bir şekilde yönetime başladı. Karamanoğulları'nın 1320 tarihinde Konya'yı işgal etmesi üzerine harekete geçerek asileri tenkil ettikten sonra Konya'yı geri aldı (723/1323). Bunun akabinde Beyşehir'i zaptederek, Eşrefoğlu Süleymanşah'ı Beyşehir Gölü'ne atarak öldürdü ve Türkmen beyliklerinin topraklarının büyük bir kısmını eline geçirdi. Onun bu hareketleri karşısında korkan Türkmen beyleri itaat etmek zorunda kaldılar.[22] 1967 yılında Denizli'de bulunan Aydınoglu Umur Bey'e ait bir kitâbeden İnanç Bey'in Timurtaş'a hemen itaat ettiği anlaşılmaktadır.[23] Her ne kadar tâbi olsalar bile, sert idaresinden oldukça bunalan Türkmen beyleri, Timurtaş'ı babası Emîr Çoban'a şikâyet etmekten geri kalmadılar. Bundan da sonuç alamayınca Ebû Said Bahadır Han'a durumu iletilirse de, Moğol hanı devletinin menfaatlerinden dolayı Timurtaş'ın yaptıklarına ses çıkartmadı. Timurtaş, Ebû Said ile arası açılan babasının idamından sonra hayatının tehlikede olduğunu görerek, dönmek üzere Mısır'a kaçmak zorunda kalınca, bu durum Türkmen beylerini oldukça rahatlattı (1 Zilhicce 727/3 Kasım 1328).[24]

İnanç Bey'in Denizli'de Sarayköy Caddesi, Musluk mevkiinde bulunan büyük mezarlık duvarında bir kitâbesi mevcuttur. Sonradan oraya getirilip konulduğu anlaşılan mermer bir taşın ortasına kazınmış bu kitâbenin üzerine sülûs hat ile kazınmış beş satırlık yazıda eserin Ramazan 735/Nisan- Mayıs 1335 tarihinde Şucâeddîn İnanç Bey tarafından yaptırıldığı belirtilmektedir.[25] Buna göre, İnanç Bey'in yukarıda

belirtilen tarihte hayatta olduğu ve bu tarihten sonra vefat ettiği gerçeği ortaya çıkmaktadır.

Eflâkî'nin belirttiğine göre, Şucâeddîn İnanç Bey'in Togan Paşa adlı bir kardeşi vardır.[26] Yine Eflâkî'ye göre, Çelebi Mehmed Bey ve Togan Paşa Denizli'nin ileri gelenlerinden idiler.[27] Ayrıca Tavas kalesi emîri Şucâeddîn İlyas Bey'den de bahsedilmektedir ki, büyük bir ihtimalle bu bey de İnanç Bey ile kardeş veya yakın akraba idi.[28]

Bilimi ve bilim adamlarını korurdu. İbn Batuta, Ramazan 732/Mayıs-Haziran 1332 tarihinde Denizli'ye geldiğinde, İnanç Bey'in yolladığı tanınmış âlimlerden Alâeddin-i Kastamonî tarafından karşılanmıştı.[29] Şüphesiz bu durum onun bilim adamlarına verdiği değeri göstermektedir. Ahmed Eflâkî onu "Meliku'l-Umerâ ve'l-Ekâbir, Lâdik şehrinin emîri ve Çelebi'nin müridlerinden olan sayın dost Şucaeddîn İnanç Bey" olarak tanıtmaktadır.[30] İbn Batuta'nın çağdaşı olan Şihâbeddîn Ömerî, Denizli hakkında bilgi verirken buranın sâhîbi olarak ondan bahseder.[31]

Beyliğin başında uzun süre kalması sebebiyle bir takım tarihçiler, gerçek kurucusu olmamasına rağmen bu beyliğin ismini onun adıyla anmaktadırlar. İktidarı döneminde, bütün tehlikelere rağmen beyliği ayakta tutmayı başarması onun iyi bir yönetici olduğunu göstermektedir.

İnanç Bey'den sonra beyliğin başına geçen oğlu Murad Bey hakkında bilgiler çok azdır. İbn Batûta, Denizli'yi ziyaret ettiği zaman, bu beyin şehrin dışında bahçeler içerisinde bulunan evine davet edilmiş ve bir gün misafir kalmıştı.[32] Adını ve varlığını bu suretle öğrendiğimiz Murad Bey, ölüm tarihini kesin olarak bilmediğimiz babası İnanç Bey'den sonra muhtemelen 1335-40 yılları arasında beyliğin başına geçmişti. Onun hayatı ve beylik dönemi hakkında başkaca bilgiye sahip değiliz. Mezarı Denizli'de, Devlet Hastahanesi civarında olup, halk tarafından Murad Baba olarak tanınmış ve ziyaret makamı olmuştur. Mezarı, üzerinde âyet-i kerîmeler bulunan dört tane mermerden meydana gelmektedir.[33]

Murad Bey'in emriyle yazılan Milli Kütüphane No.754'de kayıtlı bir Fâtîha ve İhlâs tefsiri vardır. Bu tefsirin mukaddimesinde

birtakım övgülerden sonra: “Hudâvendigâr-i Â’lemiyân Pişt Penâh-i İslâmiyân Husrev-i Kâmkârî Kâmrân Menba’i’l-Cevad ve’l-Fazl ve’l-İhsân Bedru’l-İslâm Nûru’l-Mille ve’l-Âmân Melcei Za’fi Ehli İslâm Çelebi Murad Arslan b. İnanç Beg” şeklinde onun ünvan ve lâkablarını belirten ibare bulunmaktadır.[34] Murad Bey’e ait Lâdik’te basılan, fakat tarihleri belirsiz üç sikke ile yine Lâdik baskılı, tarihsiz gümüş bir sikke mevcuttur.[35] Muhtemelen 1360’lara kadar iktidarda kalmıştır. Onun beyliği döneminde, 751/1350 tarihinde bütün Batı Anadolu’daki uç beylikleri gibi Denizli Beyliği’nin de Toga Timur Han’a tâbi oldukları ve vergi verdikleri anlaşılmaktadır.[36]

IV. Lâdik Beyliği’nin Çöküşü

Beyliğin bilinen son yöneticisi Murad Bey’in oğlu İshak Bey olmuştur. Onun iktidarı hakkında fazla bilgiye sahip değiliz. Bu zamanda yaşanan siyasî olayları da tam olarak bilemiyoruz. Yalnız, belli bir zaman içerisinde, muhtemelen Moğol hâkimiyetinin bittiği 1357 yılından 1381 yılına kadar geçen 24 yıllık bir zaman diliminde Germiyanogulları Beyliği’nin hâkimiyet döneminin yaşandığını söylememiz mümkündür.

Germiyanoglu Süleyman Şah (1361-1387), 1366 yılında yaşanan büyük depremden dolayı harap olan Denizli Ulu Câmi’ni onartmış ve kuzey kapısının sol tarafına Muharrem 770/Ağustos-Eylül 1368 tarihli bir kitâbe koydurmuştu. 1920 tarihinde yapılan en son onarım sırasında bu kitâbenin üzeri sıva ile örtülmüştü.[37] Bunun dışında, Süleyman Şah’a ait tarihsiz bir sikkenin Lâdik’te basılmış olduğunu görmekteyiz.[38] Ayrıca, II. Yakub Bey’in yaptırdığı medrese kompleksinin 817/1414 yılına ait taş vakfiyesinden öğrendiğimize göre, buranın gelirleri için vakfedilen yerler arasında Süleyman Şah’ın kendi mülkü olan Denizli’nin Çivril kazasına ait köylerden Şeyhlüce de bulunmaktadır.[39] Yine vakıf olarak gösterilen yerler arasında Denizli’deki Kadı Hamamı da bulunmaktadır ki, bu hamam Süleyman Şah tarafından Sultan Hatun adlı kızına bırakılmış ve onun şahsi mülkü olmuştur.[40]

Bütün bu delillere bakarak, Denizli'nin Süleyman Şah devrinde Germiyoanoğulları'nın işgali altında olduğu gerçeği ortaya çıkmaktadır. Süleyman Şah, Karamanoğullarının baskısından bunalarak, Osmanlıların desteğini sağlamak amacıyla kızını Yıldırım Bayezid ile evlendirmiş ve beyliğin kuzey-batısındaki Kütahya Simav, Emet ve Tavşanlı'yı çeyiz olarak bırakıp, kendisi de her şeyden elini eteğini çekerek Kula'da inziva hayatı yaşamağa başlamıştı (1381).[41] Yıldırım Bayezid, kendisine verilen yerlerin valisi olarak bu bölgeyi Osmanlı Devleti'ne bağlarken, bir yandan da tabir caiz ise, kendisini emekliye ayıran kayınpederinin bıraktığı boşluğu doldurarak, bütün Germiyan Beyliği'nin savunmasını üstlenmişti. Yani, beyliğin idaresi bir yerde onun kontrolü altına girmiş gibi idi. Bu durumda Denizli, Osmanlıların tâbiyetine geçmiş bulunmaktaydı. Bunun en büyük delili de, Yıldırım Bayezid'in 1390 yılında Batı Anadolu'daki beylikler üzerine yaptığı büyük harekâtın Denizli'yi etkilememesidir. Sultan Bayezid, kendisine tâbi olan İshak Bey'e dokunmamış, onun eski statüsünü devam ettirmesine müsaade etmişti.[42]

20 yılı aşkın bir süre Osmanlılara tâbi olduktan sonra, 1402'deki Ankara bozgunuyla birlikte şehrin yönetimi el değiştirmişti. Zira, Timur, Batı Anadolu'yu işgal ederken Milas ve Ayasuluğ'dan sonra Denizli'ye de uğramış, burasını çok sevdiği için şehre saldırmamış, sadece 'aman malı' ile yetinmişti.[43] Timur, şehri muhtemelen Germiyoanoğlu II. Yakup Bey'e bırakmıştı (1403). Böylece beylik fiilen sona erdi. Bu tarihten itibaren, 1429 yılında Osmanlı topraklarına katılıncaya kadar Germiyoanoğulları'nın Denizli'deki 26 yıl süren son hâkimiyet dönemi başladı.

Denizli, 1520 tarihli Kütahya tapu tahrir defterine göre Kütahya sancağına bağlı kazalardan birisi olarak gösterilmektedir.[44] 1530 tarihli icmâl muhasebe defterinde Lâzkiye kazasının vakıflarına baktığımız zaman, Denizli'nin, Kütahya Livası'na bağlı bir kaza olduğu belirtilmektedir.[45] Bu durum, şehrin Germiyoanoğulları Beyliği'nin elinde iken Osmanlı topraklarına katıldığının açık delilidir. Çevresindeki bazı kazaları daha önceden Hamidoğulları (Asi Karaağaç) ile

Menteşeoğulları (Tavas) hâkimiyetine geçmişlerdi.

İshak Bey'e ait dört tane gümüş sikke bilinmektedir: Birincisi 762/1360-61 tarihlidir; ikincisinin tarihi belli değildir;[46] üçüncüsü Lâdik'te basılmıştır ve tarihi siliktir;[47] dördüncüsü ise, basıldığı yer ve tarihi belli değildir.[48]

İshak Bey, bilimi ve bilim adamlarını koruyan, kendisi de eser yazmış bir Türk beyiydi. 792/1389-90 tarihinde, Gerede'deki Argıt Dağı'nı gezerek, orada bulunan otları tespit edip, hangi hastalıkların iyileştirilmesi için, nasıl kullanılması gerektiğine dair kaleme aldığı, tıp bilimlerini ihtiva eden "Edviye-i Mufrede" veya "Muntehab-i Şifâ-i Tıbb" adlı eseri, Osmanlı devrinde bu konuda yazılmış ilk eser olma hüviyetini korumaktadır.[49] Aynı zamanda onun eser verebilecek kadar iyi bir tabib olduğu gerçeğini de ortaya koymaktadır. Kendi adına yaptırdığı İshak Bey Medresesi vardır.[50] Ayrıca bu dönemde yazılan bir takım Kur'an tefsirleri de, yukarıda belirtilenlerle birlikte, dönemin ilmî yapısını ortaya koymaktadır.

V. Lâdik Beyliği'nde Sosyo-Ekonomik ve Dînî Hayat

Denizli ve çevresinde yaşayan Türkmenler ilk zamanlarda Bizans topraklarına devamlı akınlar yaparak tahribat ve yağmalarda bulunduktan sonra ele geçirdikleri esirleri para karşılığı satmaktaydılar. Bunun dışında ticaretle de meşgul olmaktaydılar ki, sattıkları arasında öteden beri yapa geldikleri kilimler ve ormanlardan elde ettikleri keresteler başta gelmekteydi. Bu ihraç mamulleri Mısır'a kadar uzayan dış pazarlara gönderilmekteydi.[51]

İbn Batuta'nın anlattığına göre, Denizli 14. yüzyıl Anadolu'sundaki en güzel ve büyük şehirlerden birisidir. İçerisinde Cuma namazı da kılınabilecek kadar büyük 7 tane câmiî, güzel çarşıları bulunmaktadır. Şehir bağlık, bahçeliklerle doludur ve bunları sulayan akarsular ile su kaynakları vardır. Son derece kaliteli pamuk yetiştirilmekte ve bununla, şehrin adıyla anılan, dünyada eşi bulunmayan altın işlemeli pamuklu kumaşlar dokunmaktadır. Şehirde Rum ahali de

bulunmakta ve özellikle bunların kadınları çeşitli zanaat kollarında çalışmaktadırlar. Mevlevîlik diğer uç beyliklerinde olduğu gibi burada da son derece yaygındır ve bir çok tekke ve zaviyeler bulunmaktadır.[52] Mevlevîliğin yaygınlaştırılmasında Mevlâna'nın oğlu Ulu Arif Çelebi ve diğer dervişlerin bölgeye sık sık gelerek halk arasında yaptıkları çalışmalar etkili olmuştur. Eflâkî bu konuda bir çok olay anlatmaktadır.

Şihâbeddîn Ömerî de Denizli hakkında İbn Batûta'nın anlattıklarına benzer bilgiler vermekle birlikte bazı teferruatları da anlatmaktadır. Bu seyyaha göre, Denizli'nin suları bol, geniş bir ovası bulunmakta ve tamamen bağ, bahçe ve çiftliklerle kaplı durumdadır. Buralarda bol ve çeşitli meyveler üretilmektedir. Özellikle çekirdeksiz narı meşhurdur ve bununla pekmez ve bir cins şarap yapılmaktadır. Bunun yanında üzüm şarabının da yapıldığını kaydetmektedir. Büyük bir ihtimalle bu içkilerin yapılışı ve kullanımı Rumlardan öğrenilmiş ve yaygınlaşmıştır. Şihâbeddîn Ömerî, beyliğin Denizli'den başka bir şehrinin ve kasabasının olmadığını, bununla birlikte çevresinde yaklaşık 400 civarında köy ve çiftliğin bulunduğunu belirtmektedir. Ayrıca, şehrin beyinin halka karşı çok adil davrandığı ve onların refahı için çalıştığını da kaydetmekte ve bu beyin atlı ve yaya olarak on bin askerlik bir orduya sâhîp olduğunu bildirerek, Lâdik Beyliği'nin küçümsenmeyecek bir beylik olduğunu ispat etmektedir.[53]

1394-1427 yılları arasında başta Türkiye olmak üzere Doğu'da bir çok yerleri gezip, gören Alman Johannes Schiltberger "Tuna ile deniz arasında gördüğü memleketler" hakkında bilgi verirken Denizli ve çevresinin bereketli topraklara sahip bir şehir olduğunu beyan eder.[54]

17. yüzyıl seyyahlarından Evliyâ Çelebi de bu şehre gelmiş ve gördüklerini kaydetmiştir. Bu seyyah, şehrin çevresinin sular ve göllerle kaplı ve yirmi bin dolayında su kaynağına sahip olduğunu belirtmektedir. Ona göre, bu şehrin pamuğu, pamuk ipliği ve ince sadelik bezi meşhur olup, bunlar Anadolu'ya ihraç edilirler. Denizli halkının geçim kaynağı bu bez

dokumacılığıdır. Yine burada bir takım Türkmen dervişlerinin mezarları bulunmaktadır ki, İbn Batûta Denizli'ye geldiğinde bunlardan bazılarıyla karşılaşmış ve isimlerini de zikretmiştir: Ak Sinan Sultan, Ahî Sultan, Karacaoğlan Sultan, Hızırlık Sultan, Ahî Orhan Sultan ve İmâm Sultan.[55] Yine Evliyâ Çelebi'nin anlatığına göre, şer'iyeye sicilinde Denizli'nin 10.070 bahçesi ve voyvoda defterine kayıtlı 7.000 dönüm bağı bulunmaktadır.[56]

Evliyâ Çelebi şehrin kazaları ve kasabaları hakkında da bilgi verirken 485 haneli Âşıklı kazasının bir Türkistan şehri olduğunu, 600 haneli Dikler kasabasında da Türkistan köylerinin bulunduğunu belirtir.[57]

Dinî hayatta Mevlevîlik özellikle beyler ve üst tabakalar arasında yaygınlaşmıştı. Âhîlik teşkilâtı da varlığını bütün canlılığı ile muhafaza etmekteydi. İbn Batûta, Denizli'de kaldığı süre içerisinde şahit olduğu bir Ramazan bayramı törenlerini anlatırken Türkmenlerin yaşayış ve an'aneleri hakkında değerli bilgiler de vermektedir. Buna göre, bayram namazı kılınmadan önce İnanç Bey, askerleri ve âhîler silahlarını kuşanmış bir vaziyette davul, zurna ve borular eşliğinde kabristana gitmişler, burada kurbanlar kesilmiş ve etleri fakir halka dağıtılmıştı. Bundan sonra mezarlıktan ayrılarak hep birlikte mescide varılmış ve bayram namazı kılınmıştı. Namazın bitiminde ise yine hep beraber İnanç Bey'in konağına gidilmiş ve burada fakirler ve düşkünler için ayrı, şeyhler ve âhîler için de ayrı kurulan sofralarda mükellef bir ziyafet verilmiş, konağın kapısına gelen herkesin karnı doyurulmuştu.[58]

Lâdik Beyliği, Batı Anadolu'daki çağdaşları gibi "Gazi Türkmen Beyliği" idi. Kurulduğu andan itibaren bu karakterini muhafaza etmişti. Dolayısıyla da futuvvet ilkesine sıkı sıkıya bağlıydı.

14. yüzyılda yaşamış olan Şihâbeddîn Ömerî de Anadolu ve Türkmenlerin ekonomik hayatları hakkında değerli bilgiler vermektedir. Bu seyyahın bildirdiğine göre, günümüzde olduğu gibi o zamanlarda da Anadolu meyve ve sebzelerin her çeşidinin bol yetiştirildiği bir yer olarak karşımıza çıkmaktadır. Büyük

ve küçük baş hayvanların, özellikle de at ve koyunların fazlalığı, bunlardan elde edilen et ve süt mamullerinin bol ve ucuz olduğu belirtilmekte, koyunların Suriye, İran ve Irak'a ihraç edildiğinden bahsedilmektedir. Ömerî, Anadolu'da hayatın çok ucuz olduğunu belirterek, bunun sebebini alınan vergilerin az olması, helâl kazancın çokluğu, ticaretin yaygın ve bölgenin denizlerle çevrili olmasına bağlamaktadır. Ayrıca hububatın değerinin Suriye ve Mısır'dakinden daha ucuz olduğunu, oldukça uzun ve sert geçen kışa hazırlık için yaz aylarından itibaren tike, sucuk gibi dayanıklı yiyecekler ile bir takım içecekler başta olmak üzere, geniş hazırlıkların yapıldığını vurgulamaktadır.[59]

VI. Lâdik Beyliği'nden Günümüze Ulaşan Eserler

Bugün Denizli'de, incelediğimiz dönemden kalma başlıca yapılar arasında Yediler Türbesi önemli yer tutar. İlbadı Mahallesi kenarındaki büyük mezarlığın civarında bir çatı altında bulunmakta olup, İnanç beylerine ait yedi mezardan ibarettir. Ayrıca eski Denizli kabristanında Türklerin bu bölgeyi ele geçirdikleri tarihten itibaren yaptıkları savaşlarda şehit düşen Türk komutan ve beylerinin mezarları da bulunmaktadır.[60]

Bu dönemden kalan eserler arasında, Çardak ilçesi yakınlarında yol kenarında bulunan Han- Âbâd Kervansarayı da önemli bir yer tutar. Bu kervansaray Denizli-Afyon yolu üzerinde bulunan ve Lâdik Beyliği'nden az önce yapıldığı anlaşılan Ak-han Kervansarayı'na çok benzemektedir. Bölme kesimleri balık, öküz ve insan kabartmaları ile süslenmiştir. Bir ara Honaz emîrliğinde bulunmuş Esededdîn Ayaz adlı tanınmış bir zengin tarafından 1299 yılında inşa edilmiştir.[61]

Evliyâ Çelebi'nin bildirdiğine göre, Denizli'deki Yeni Câmiî kible kapısı üzerinde: "Fî eyyâmi's- sultâni'l-a'zam Gıyâsu'd-dunyâ ve'd-dîn Keyhusrev b. Kılıç Arslan halledallahu Mulkehu seneti seb'in ve seb'a miye." [62] ibaresi yazılıdır. Burada bahsi geçen hükümdar ancak III. Gıyâseddîn Keyhusrev olabilir ve 663-681/1265-1282 yıllarında tahtta kalmıştır. 770/1368-69

yılı belirtilmektedir ki, bu tarihten çok önce Selçuklu Devleti zaten fiilen ortadan kalkmış durumdaydı. Ya müellifin veya müstensihinin hatası sonucu sittemiye yerine seb'amiye yazılmış olmalıdır. 670/1271-72 tarihi gerçeklere uygundur. Bu durumda ise, yukarıdaki tarihte Denizli'de Selçuklu Devleti'nin hâkimiyetinin devam ettiği gerçeği ortaya çıkmaktadır. Bu tarihte beyliğin başında Ali Bey bulunmaktadır.

Dolayısıyla, onun gerek Moğol ve gerekse de çevresinde bulunan beyliklerin baskısı sonucunda güçlü taraf olan Moğol destekli Selçuklu Devleti'nin yüksek hâkimiyetini kabul ettiği anlaşılmaktadır.

Selçuklulara tâbi olduğu döneme ait bir eser de Denizli'nin Kayalık Mahallesi'nde bulunan Müftü Câmîi olup, buranın dışında son cemaat yerinde duvara konulmuş bulunan bir kitâbede iki uzun satırla yazılarak belirtildiğine göre, mescidin III. Gıyâseddîn Keyhusrev (1265-1282) devrinde yapıldığı anlaşılmaktadır.[63] Bu devir Ali Bey'in beyliğin başında bulunduğu devirdir. Dolayısıyla, yukarıda belirttiğimiz üzere onun iktidarda bulunduğu yılların Selçuklulara tâbi olunan bir dönem olduğu gerçeği ortaya çıkmaktadır.

Yine Evliyâ Çelebi'ye göre, 17. yüzyılda şehrin kalesi içerisinde minaresiz bir câmî, kale dışında Ulu Câmî, Saray Cuması Câmîi, Tabaklar Câmîi, Çömlekçiler Câmîi oldukça meşhurdur. Bu câmilerin dışında 37 mescid, 7 medrese, bir dâru'l-hadis, 7 mektep, 17 tane de tekke bulunmaktadır. Şüphesiz bu eserlerin bir kısmı Lâdik Beyliği ve Selçuklular döneminden kalmış olmalıdır. Ulu Câmî önünde Âhî Duman Baba, Ak Sinan, Kara Oğlan Baba Sultan, Cem Baba Sultan tekkeleri meşhurdur.[64] Bunlardan Âhî Sinan ve Âhî Duman, İbn Batûta Denizli'ye varınca onu zâviyelerinde misafir etmek için birbirleriyle yarışan âhîlerdir.[65] Ayrıca 6 tane meşhur hamam vardır ki bunlar Hoca Ömer, Alaca, Küçüğen Oğlu, Yeni Hamam, Tabakhane ve Şengül hamamlarıdır.[66] Bunlardan Hoca Ömer Hamamı, Eflâkî'nin eserinde Lâdik Beyliği döneminde yapılmış bir yapı olarak geçmektedir.[67]

VII. Lâdik Beylerinin Soy Ağacı

Mehmet Bey (1261-1262)

Ali Bey (Mehmet Bey'in Damadı) (1262-1278)

Şucâeddîn İnanç Bey Togan Paşa

(1291-1335'ten sonra) (1270 -1330'lar)

Murad Bey (1335'ten sonra-1360'tan önce)

İshak Bey (1360'dan önce-1390'dan sonra)

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin KAYHAN,

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi /
Türkiye.

Alıntı Kaynağı: Türkler, Cilt: 6 Sayfa: 763-770.

Dipnotlar:

[1] İbn Said, Kitâbu'l-Coğrafya, Nşr. İ. el-Arabî, Beyrut, 1970, 194; F. Sümer, Oğuzlar (Türkmenler), Tarihleri, Boy Teşkilâtı, Destanları, İstanbul, 1980, 161-162; ayn. mlf., "Anadolu'da Moğollar", SAD, I, 47; P. Wittek, Menteşe Beyliği, Trk. tr. O. Ş. Gökyay, Ankara, 1986, 1-2; Cl. Cahen, "İbn Said sur l'Asie Mineure Seldjuqide", TAD, VI/10-11 (1968), 42 vd. XIII. yüzyılın başından itibaren Türkler ve Bizanslılar arasında el değiştiren Denizli, 655/1257 tarihinde Selçuklu Devleti'nin hüküm sürdüğü beldelerin arasında gösterilmektedir (bkz. Bedreddin Aynî, İkdu'l-Cumân fî Târihi Ehli'z-Zemân, Nşr. M. Muhammed Emîn, Kahire, 1987, I, 152)..

[2] Aksarayî, Musâmeretu'l-Ahbâr, Nşr. O. Turan, Ankara, 1944, 66; Trk. tr. Mürsel Öztürk, Ankara, 2000, 50; O. Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye Tarihi, İstanbul, 1984, 515.

[3] Cl. Cahen, "Notes pour l'histoire des Turcomans d'Asie Mineure au XIII. Siècle", JA, CCXXXIX/3 (1951), 239.

[4] Bedreddin Aynî, I, 321-322; F. Sümer, a.g.m., 48.

[5] Muhammed el-Yûnînî, Zeyli Mir'atu'z-Zeman, Haydarabad, 1955, II, 113-114.

[6] Ahmed Eflâkî, Menâkibu'l-A'rifîn, Trk. tr. T. Yazıcı, Âriflerin Menkıbeleri, İstanbul, 1995, I, 717-718.

[7] Aksarayî, 71; Trk. tr. 53.

[8] Reşîdeddîn, Muketebât, Nşr. M. Şafî, Lahore, 1948, 273-278.

[9] Aksarayî, a.g.y.; Bedreddin Aynî, a.g.e., I, 322; O. Turan, Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti, İstanbul, 1980, 303; F. Sümer, a.g.m., 48-49.

[10] Aksarayî, 132; Trk. tr. 103.

[11] A.g.e., II, 238-239; Aksarayî, a.g.y.; O. Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, 517; F. Sümer, a.g.m., 49; Âlî, "İnanç Oğulları", TTEM, X/87 (1341), 256. Aksarayî, Ali Bey ve adamlarının hemen orada öldürülerek cezalandırıldıklarını kaydediyorsa da, İbn Bîbî'nin onun tutuklanarak Karâhîsar kalesine hapsedildiği yolundaki haberi daha doğru olarak gözükmektedir.

[12] C. Cahen bu beyliğin 1175 yılı civarında Selçuklular tarafından Orta Anadolu'dan batıya göç ettirilerek Kütahya ve çevresine yerleştirildikleri kanaatinde (Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler, İstanbul, 1984, 299). M. Çetin Varlık bu konuda kesin bir tarih vermemekle birlikte 1277'den önce Batı Anadolu'ya geldiklerinde hem fikirdir (Germiyan-Oğulları Tarihi (1300-1429), Ankara, 1974, 24). F. Sümer ise, 1258-60 yılları civarında Moğol baskısı sonucu Kütahya bölgesine göç ettikleri inancındadır (a.g.m., 47).

[13] Anonim Tevârih-i Âli Selçuk, Nşr ve Trk. tr. F. N. Uzluk, Anadolu Selçukluları Devleti Tarihi III, Ankara, 1952, 48-49.

[14] Anonim Tevârih-i Âli Selçuk, 49-50; M. Ferit, M. Mesut, Selçuklu Veziri Sâhip Ata İle Oğullarının Hayatı ve Eserleri, İstanbul, 1934, 128 vd.

[15] Anonim Tevârih-i Âli Selçuk, 59-63; Abû'l-Farac, Abû'l-Farac Tarihi, Trk. tr. Ö. R. Doğrul, Ankara, 1987, II, 638-639; O. Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, 604-605; C. Cahen, a.g.e., 191; T. Baykara, Denizli Tarihi, II. Kısım 1070-1429, İstanbul, 1969, 36; M. Ferit, M. Mesut, a.g.e., 129.

[16] İbn Batûta, Tuhfetu'n-Nuzzâr fî Garâi'bi'l-Emsâr ve A'câi'bi'l-Esfâr, Beyrut (Tarihsiz), I, 223.

[17] Nikephoros Gregoras, I, 214'den naklen P. Wittek, a.g.e.,

- 17, not: 42. Burada Pamphilia (Denizli) ismi geçmemektedir. Halbuki İslâmi kaynaklarda bu sarîh olarak belirtilmektedir.
- [18] Reşîdeddîn, a.g.e., 183-207; Z. V. Togan, "Reşideddin'in mektuplarında Anadolu'nun İktisadî ve medenî hayatına ait kayıtlar", İFM, XV/1-4 (1953-54), 40-41.
- [19] Reşîdeddîn, a.g.e., 15-18.
- [20] A.g.e., 186-208.
- [21] Aksarayî, 310-312; Trk. tr., 250-252.
- [22] Timurtaş, Mevlevî dergâhının başında bulunan Çelebi Şemseddîn Emîr Âbid'i de tehditlerle, arzusu hilafına uç beylerine göndererek, kendisine itaat etmeleri için onlarla görüşmesini istemişti. Çelebi, Türkmen beyliklerini dolaşıp, Konya'ya döndüğü zaman, Timurtaş'ın kaçtığını öğrenmiş ve sevinmişti (Ahmed Eflâkî, a.g.e., Trk. tr. II, 576-579).
- [23] T. Baykara, "Denizli'de yeni bulunan iki kitâbe", Belleten, XXXIII/130 (Nisan 1969), 159-162. Bu kitâbeden anlaşıldığına göre, Timurtaş'ın isteği doğrultusunda hareket ettiği anlaşılan Umur Bey, Denizli halkına bedreka vergisinin (kervan ve yolların muhafızları olan "bedrekaciyân" için alınıyordu) kaldırıldığını bildirmektedir.
- [24] Aksarayî, 321-325; Trk. tr. 345-354; Anonim Tevârih-i Âli Selçuk, 67, 68; Ebî'l-Fidâ, el- Muhtasar fî Ahbâri'l-Beşer, Nşr. Mahmûd Dayyûb, Beyrut, 1997, II, 440, 444 vd., 447; O. Turan, a.g.e., 645-650; B. Spuler, İran Moğolları, Trk. tr. C. Köprülü, Ankara, 1987, 136-141.
- [25] İ. H. Uzunçarşılı, Kitâbeler II, İstanbul, 1929, 198; Ahmed Tevhid, "Denizli (Lâdîk) Emâreti", TOEM, III/13 (1 Nisan 1328), 811.
- [26] Ahmed Eflâkî, Trk. tr. II, 458.
- [27] A.g.e., II, 535. Burada adı geçen Çelebi Mehmed Bey'in İnanç Bey ile akrabalığı olabilir. Nitekim, Fuat Köprülü de aynı düşünceyi dile getirmektedir (bak. F. Köprülü, "Anadolu Beylikleri tarihine aid notlar", TM, II, İstanbul, 1928, 13).
- [28] İbn Batûta, a.g.y.; Ahmed Eflâkî, Trk. tr. II, 464.
- [29] İbn Batûta, a.g.y.
- [30] Ahmed Eflâkî, Trk. tr. II, 458.
- [31] Şihâbeddîn Ömerî, 37-38.

[32] İbn Batûta, a.g.y.

[33] İ. H. Uzunçarşılı, Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devlertleri, Ankara, 1988, 57.

[34] A.g.e., 56; ayn. mlf., Kitâbeler II, 201; F. Köprülü, a.g.y.

[35] Ahmed Tevhid, a.g.m., 812; İ. Artuk, C. Artuk, İstanbul Arkeoloji Müzeleri Teşhirdeki İslâmî Sikkeler Kataloğu, İstanbul, 1971, I, 440.

[36] Abdullah b. Muhammed b. Giâ, Kitâbu fi'l-Hisâb, Ayasofya Ktp., No. 2756, 93a'dan naklen Z. V. Togan, "Moğollar devrinde Anadolu'nun iktisadî vaziyeti", THİTM, I, 33.

[37] F. Köprülü, a.g.y.; O. Turan, İstanbul'un Fethinden Önce Yazılmış Tarihi Takvimler, Ankara, 1984, 72, 73; İ. H. Uzunçarşılı, Kitâbeler, II, 203-204; M. Çetin Varlık, a.g.e., 53.

[38] M. Ç. Varlık, a.g.e., 142.

[39] A.g.e., 113.

[40] A.g.e., 114.

[41] A.g.e., 61-63.

[42] Dukas, Bizans Tarihi, Trk. tr. V. Mirmiroğlu, İstanbul, 1956, 8. Bu Bizans müverrihi, Bayezid'in Kütahya'yı ele geçirdikten sonra orada hâkim olan Germiyan Beyini Bursa'ya gönderdiğini, oradan Denizli'ye, daha sonra da Ayasuluğ'a yöneldiğini, burayı da zaptettikten sonra Aydınoğlu İsa Bey'i esir ederek İznik'e sürgüne gönderdiğini belirtmektedir. Dikkat edilirse, Germiyan ve Aydınoğulları toprakları ele geçirildikten sonra ülkelerinin Osmanlı topraklarına dahil edilmesinin nişanesi olarak beyleri sürgüne gönderilmişlerdir. Oysa, Denizli'yi zaptettiği ve bunun nişanesi olarak da İshak Bey'in sürgüne gönderildiği burada belirtilmemiştir. Denizli'ye uğrama olayı, İshak Bey'in tâbiyetini daha da güçlendirmek için metbû hükümdar tarafından yapılmış bir ziyaretten başka bir şey olmasa gerektir. Bu durum, 1381 yılından itibaren İshak Bey'in Osmanlılara tâbi olduğuna ilişkin tezimizin doğruluğunu göstermeğe yeterli olacaktır.

[43] Dukas, a.g.e., 46-47; Nizâmeddîn Şâmî, Zafernâme, Trk. tr. N. Lugal, Ankara, 1987, 316; Neşrî, Kitâb-ı Cihan Numâ,

Nşr. F. R. Unat, M. A. Köymen, Ankara, 1995, I, 355-356; Oruç b. Adil, Oruç Bey Tarihi, Nşr. N. Atsız, İstanbul, (Tarihsiz), 62, 64; Müneccimbaşı Ahmed Dede Efendi, Sahâifu'l-Ahbâr fî Vekâyii'l-A'sâr, Trk. tr. İ. Erünsal, İstanbul, (Tarihsiz), I, 148. Tarihçiler Timur'un Denizli topraklarını kendi beyine teslim ettiğine dair her hangi bir bilgi vermemektedirler. Bu durum, beyliğin sona erdiğini ve topraklarının Germiyan Beyliği'ne bırakıldığını gösteren önemli bir delildir.

[44] T. Gökçe, a.g.e., 49-50.

[45] A.g.e., 399-400.

[46] Ahmed Tevhid, a.g.m. 812-813; İ. H. Uzunçarşılı, Beylikler, a.g.y.

[47] Tahsin Saatçi, "Develi definesi", Anadolu Medeniyetleri Müzesi 1998 Yıllığı, Ankara, 1999, 286.

[48] İ. Artuk, C. Artuk, a.g.e., I, 441.

[49] İ. H. Uzunçarşılı, Anadolu Beylikleri, 212; A. Adnana Adıvar, Osmanlı Türklerinde İlim, İstanbul, 1982, 20; O. Ş. Uludağ, Bir Buçuk Asırlık Türk Tabâbet Tarihi, İstanbul, 1925, 1. Millet Ktp. Tıp No. 109'da kayıtlı bulunan bu eser, 1390 yılında İshak Bey'in hayatta olduğu gerçeğini de ortaya çıkarmaktadır.

[50] T. Gökçe, XVI ve XVII. Yüzyıllarda Lâzıkıyye (Denizli) Kazâsı, Ankara, 2000, 131. 1512-yıllarında İnanç Bey Medresesi adıyla kayıtlı olan bu medresenin vakıf geliri 1530'larda 4. 680 akçe idi.

[51] İbn Said, a.g.y.

[52] İbn Batûta, I, 222-223.

[53] Şihâbeddîn Ömerî, a.g.y.

[54] Johannes Schiltberger, Türkler ve Tatarlar Arasında (1394-1427), Trk. tr. Turgut Akpınar, İstanbul, 1995, 101.

[55] Evliyâ Çelebi, Seyahatnâme, Nşr. Z. Danışman, İstanbul, 1971, XIII, 130-132.

[56] A.g.e., XIII, 131.

[57] A.g.e., XIII, 132. XVI.

[58] İbn Batûta, I, 222.

[59] Şihâbeddîn Ömerî, 19-20.

[60] Denizli İl Yıllığı (1967), Ankara, 1968, 209.

[61] A.g.e., 208.

[62] Evliyâ Çelebi, XIII, 131.

[63] İ. H. Uzunçarşılı, Kitâbeler II, 196.

[64] A.g.y. Bunlara şu câmîleri de eklememiz mümkündür: Kurşunlu Câmîi, Hacı Hüssam Mescîdi, Sûfî-hâne Mescîdi ve Tatar Mahallesi Mescîdi (Bkz. T. Gökçe, a.g.e., 116-124). Bunların dışında şu zâviyeleri de ekleyebiliriz: Ahî Alâeddîn Zâviyesi, Ahî Paşa Zâviyesi, Emirce Zâviyesi, Hızır İlyas Zâviyesi, Sûfî-hâne Zâviyesi ve Mevlevî-hâne (a.g.e., 126-130).

[65] İbn Batûta, I, 198.

[66] Evliyâ Çelebi, a.g.y.

[67] Ahmed Eflâkî, Trk. tr. II, 535. Taryhy makalalar